

ПРЕСА ХАРКОВА 1920-х рр. ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОГО ТА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Шпакович К.В.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

В статті проаналізовано харківську періодичну пресу, яка висвітлювала національне театральне та музичне мистецтво. Характерною ознакою досліджуваного періоду є надзвичайна розмаїтість мистецького життя. Розглянуто матеріали харківських часописів, в яких простежено процес розвитку національного мистецтва.

Ключові слова: періодична преса, журнал, театр, музика, мистецтво.

Упродовж 1920-х рр. політика українізації та процес національного відродження створюють всі умови для інтенсивного розвитку національного театрального та музичного мистецтва, що неодмінно відображується на сторінках харківської періодичної преси. Національне мистецтво піклувалося про духовність суспільства, відродження національної свідомості, культури, традицій народу. Митці мали змогу в умовах пом'якшення більшовицького режиму докласти зусиль до розвитку національного мистецтва. Харків, як центр культурного та духовного життя Східної України, значно посилив свої позиції з 20-х рр. ХХ ст., саме в цей період засновуються багато відомих українських театральних колективів. Українізація дала поштовх розвитку національного мистецтва та спричинила національний ренесанс, який охопив усі галузі української культури, тому наявність спеціального органу друку стала обов'язковим.

Якщо на початку ХХ ст. театральна преса ледве виходить по декілька місяців, то в період 20-х рр. ХХ ст. домінуючою періодикою в столиці Харкові була театральна. Так, виходять спеціальні театральні видання інформаційного характеру «Театральні новини», «Театральний журнал», «Театральний вісник» та «Театральна газета», значна кількість публікацій щодо поточного театрального життя містилася в журналах «Шляхи мистецтва», «Радянський театр» та інші. Загалом столичних часописів мистецького характеру становить понад 60 видань.

Харківська періодична преса інформувала громадськість про створення Центральної науково-репертуарної ради для контролю за репертуаром театрів. Повідомлялося, що комісія мала щомісячно затверджувати репертуар театрів та складати списки рекомендованих, дозволених і заборонених до постановки п'єс в російських, українських, єврейських та дитячих театрах [1].

Цікавою є харківська кореспонденція, в якій відзначалося, що у Конопотській окрузі по селах є 72 драмгуртки, загальна кількість членів – 1681, які з жовтня 1925 року по січень 1926 року влаштували 444 вистави, з яких 163 п'єси. До репертуару яких входили: «Боротьба», «Безталанна», «Незаможник», «Наймичка», «Наталка-Полтавка», «97», «Ой, не ходи Грицю», «Сатана в бочці» [2] та ін.

Досить докладно в харківській пресі висвітлювалося відкриття у Харкові першої україн-

ської Державної опери. Сезон було присвячено прем'єрі опери «Сорочинський ярмарок», періодика відзначала підйом національних творчих сил у столиці України, «розум і дух української опери взагалі. Це перевага культури, свято музикальної України» [3]. Також вперше представлена опера Вольфа Ферарі «Мадонне намисто», балет «Карсар», опера «Долина» і «Севільський цирюльник» [4]. Рецензія на «Севільського цирюльника» опублікована в газеті «Харківський пролетар» М. Романовським, в якій автор критикує в цій виставі музику, втім, визнає, що постановка талановита [5]. Головним завданням опери було виховати кадри музичних працівників для обслуговування селянських та робітничих мас. Так, засідання харківської філії музичного товариства ім. М. Леонтовича, надруковане в газеті «Культура і побут» від 9 серпня 1925 р. зазначала: «Велике значення, яке має українська опера у справі відбудови та розвитку української культури й мистецтва та враховуючи значення її для робітників державних установ, прохати відповідні органи вжити заходів аби харківська опера була українізована в наступному театральному сезоні. Необхідно залучити кращі культурні сили України, оголосити конкурс на українські опери, а також придбати певний запас сучасної української опери» [6].

На сторінках преси повідомлялося про участь в Держдрамі ім. І. Франка відомих артистів Івана Мар'яненка, Ганни Борисоглібської, а також про приїзд з-за кордону відомого українського артиста Миколи Садовського. У зв'язку з чим харківська преса повідомляла про виставу «Ревізор» у Державному драматичному театрі ім. І. Франка за участю М. Садовського і друкувала на неї позитивні відгуки [7]. В періодиці Харкова вказувалося, що кожна нова постановка театру стає великою художньою подією, що театр виріс в певну художню величину [8]. Також в часописах друкувалися п'єси, що відбудуться невдовзі, серед яких «Так загинув Гуска» М. Куліша, «Яд» А. Луначарського, «Мандат» Ермана, «Енеїда» О. Вишні за Котляревським, «Лісова пісня» Л. Українки та багато інших [9]. В харківській періодиці «Театральна газета» щотижня друкувалися програми репертуару Харківської Державної драми ім. І. Франка. Наприклад, в 1924 році до неї входили такі п'єси: «Тарас Бульба», «Богема», «Пікова дама», «Кармен», «Евгеній Онегин», «Руслан і Людмила», «Сільва», «Весела вдова»,

«Король комендантів» та інші. «Франківський театр в своїх постановках не лише піднісся до рівня сучасної театральної техніки, а що найважливіше, набрав своєрідної сили, став справжнім революційним театром. Франківці відчули «дух» часу, потреби сьогоднішнього дня й вийшли на правдивий шлях», – так висвітлювали театр газета «Культура і побут» [10].

Харківський часопис «Мистецька трибуна» нараховує близько 92 театральних заклади в Україні, серед них відомими є «Березіль» та «Єврейський театр» у Харкові, Театр ім. Івана Франка – у Києві, «Одеська драма» та Театр-драма ім. Марії Заньковецької (Запоріжжя) [11]. Крім того, в періодиці трапляються публікації про недоліки в роботі театрів. Зокрема, харківська газета «Пролетарій» повідомляла про те, що в країні ще немає глядача, який би міг відрізнити мистецтво старого світу від нового [12], театральна преса повідомляла про те, що театри пусті і публіки в театрах немає [13].

Помітне місце на сторінках харківської преси було відведено матеріалам про створення Українського драматичного театру ім. М. Заньковецької театральним діячем, актором та режисером П. Саксаганським. Столична преса повідомляла про гастролі в Харкові у 1921 р. корифея української сцени Саксаганського П. в п'єсах побутового репертуару та в п'єсі «Розбійники» Шілера [14, 15]. Згодом, періодика висвітлювала гастролі Панаса Саксаганського в 1924 р. під керівництвом Л. Сабініна та І. Юхименка, які розпочиналися виставою «За двома зайцями» [16]. Глядачі вітали оваціями режисера та виконавців. Преса відзначала, що «Спектакль надзвичайно вдалий, чому сприяє безперечний талант трупи. Спектакль користуватиметься заслуженим успіхом у глядача» [17]. Позитивні відгуки на шпальтах харківської періодици про гастролі П. Саксаганського друкувалися майже в усіх рецензіях [18].

В 1922 р. преса Харкова повідомляла про утворення драматичного театру «Наш шлях» з етнографічним ухилом, фундатором якого був І. Юхименко [19], під керівництвом якого в жовтні 1922 р. було відкрито пересувний український драматичний театр ім. Л. Українки з прем'єрної п'єси європейського драматурга Г. Гауптмана «Затоплений дзвін» [20].

У 20-х рр. ХХ ст. спостерігається бурхлива діяльність музичних товариств та музично-громадських організацій, які сприяли розвитку української музичної культури. На сторінках харківської столичної періодици широко подавалася інформація про музичне мистецтво в період національного відродження.

В березні 1923 р. харківська періодика вказувала на відсутність концертного життя та

зверталася до всіх композиторів Харкова: «...сплотиться, будем устравлять наши «выставки»». Єдиним яскравим явищем в музиці є камерні вечори «Квартету імені Вільома» та Держопера, в якій «можна почути першокласну оперну музику» [21]. Втім, вже в березні 1923 р. періодика Харкова друкувала про 2 симфонічні концерти в один день: вдень концерт в Державній опері колективу безробітних музикантів, а ввечері в Малому театрі колективу оркестрантів Держопери [22].

Для розвитку музичного мистецтва важливим заходом стало відкриття в Києві державної трирічної музичної професійної школи ім. М. Леонтовича по підготовці музичних працівників із трьома відділеннями: музичним, вокальним та оркестровим [23].

Засновується чоловічий вокальний квартет ім. М. Лисенка, який пропагував українську вокальну музику у робітничо-селянських колах. За свідченнями тогочасної харківської преси, колектив здійснив п'ятимісячну подорож Донбасом, впродовж якої дав 130 концертів для робітничої та дитячої аудиторії [24], а в 1929 р. здійснив трьохмісячну подорож Азербайджаном, Вірменією, Грузією у складі А. Шепітковського, І. Третьяка, Н. Безсалова, В. Дегтярьова, В. Мідного. Концерти квартету у Ростові, Владикавказі, Баку, Тифлісі та ін. відвідали близько 65 тис. слухачів. Музиканти провели етнографічну роботу та записали ряд пісень народів Закавказзя [25].

Цікавою є харківська кореспонденція про 10-річний ювілей Державного музично-драматичного інституту ім. Лисенка, в якій висвітлюється заснування музично-драматичної школи в Києві. Зокрема, зазначається, що «... оцінюючи 10-літню працю інституту, треба визнати велику вагу її для мистецького життя Радянської України. Живими нитками інститут пов'язаний із сучасністю, уся художня робота в галузі музики й театру на Україні йде за найближчою участю інституту, – він дає або живу силу, ідеологічно витриману та художньо-кваліфіковану («Березіль», театр ім. Франка, опера, концертні капели тощо) або виявляє свою ініціативу в справі організації мистецького життя, він дав уже багато кваліфікованої молоді для музично- й театральнопедagogічної та масово-політосвітньої роботи на Україні» [Юрмас Я. Десятилітній ювілей Державного музично-драматичного інституту ім. Лисенка. – Музика масам. – Харків, 1928. – №9, с. 27].

Отже, преса Харкова досить детально висвітлювала музичне та театральне мистецтво, сприяла її розвитку та збагаченню. На сторінках харківських шпальт публікувались розвідки присвячені становленню та піднесенню національного мистецтва.

Список літератури:

1. Вісти ВУЦВК. – Харків, 1923. – 11 березня.
2. Климок Ів. Драмгуртки на Конотопщині. – Сільський театр. – Харків, 1926. – № 5-6, ст. 55.
3. Іволгін В. Державна українська опера. – Нове мистецтво. – Харків, 1925. – № 1. – С. 6-7.
4. Робота наших театрів біжучого сезону. – Радянська освіта. – Харків, 1925. – № 11, ст. 79.
5. Романовський М. «Севільський цирюльник» в Госопере. – Харківський пролетар. – Харків, 1926. – 5 лютого
6. Культура і побут. – Харків, 1925. – 9 серпня.

7. Шевченко Й. Микола Садовський у Держдрамі: «Ревізор». – Вісти ВУЦВК. – Харків, 1926. – 10 квітня.
8. Туркельтауб І. Підсумки художнього сезону в Харкові. – Культура і побут. – Харків, 1925. – 26 березня.
9. Театр ім. І. Франка. – Радянська освіта. – Харків, 1925. – № 11, ст. 81.
10. Хмурий В. Напередодні театрального сезону в Харкові. – Культура і побут. – Харків, 1925. – 23 серпня.
11. Каргальський С. П'ять років столичної опери. – Мистецька трибуна. – Харків, 1930. – №18-19, ст. 5.
12. С. Диманштейн. К спорам о театре. – Пролетарій. – Харків, 1922. – 5 вересня.
13. Туркельтауб І. Театральна криза. – Театральна газета. – Харків, 1924. – № 43.
14. Вісти ВУЦВК. – Харків, 1921. – 23 жовтня.
15. Українські спектаклі. – Театральные известия. – Харків, 1921. – № 7.
16. Гастролі Саксаганського. – Вісти ВУЦВК. – Харків, 1924. – 2 серпня.
17. Романовський М. «За двома зайцями». – Харківський пролетарій. – Харків, 1926. – 9 березня.
18. Романовський М. Український народний театр: «Наталка Полтавка». – Харківський пролетарій. – Харків, 1925. – 28 липня.
19. Вісти ВУЦВК. – Харків, 1922. – 31 серпня.
20. Вісти ВУЦВК. – Харків, 1922. – 8 жовтня.
21. Яновський Б. О музыкальной жизни Харькова. – Харьковский понедельник. – Харків, 1923. – 9 січня.
22. Яновський Б. Музыкальная жизнь Харькова. – Харьковский понедельник. – Харків, 1923. – 5 березня.
23. Додаток до газети «Вісти ВУЦВК». – Культура і побут. – Харків, 1925. – 9 серпня.
24. Прокопенко П. Подорож вокального квартету ім. М. Лисенка по Донбасу. – Музыка масам. – Харків, 1928. – №3, с. 29.
25. Вісти ВУЦВК. – Харків, 1929. – 17 листопада.
26. Юрмас Я. Десятилітній ювілей Державного музично-драматичного інституту ім. Лисенка. – Музыка масам. – Харків, 1928. – №9, с. 27.

Шпакович Е.В.

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

ПРЕССА ХАРЬКОВА 1920-х гг. КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ТЕАТРАЛЬНОГО И МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Резюме

В статье проанализирована харьковская периодическая пресса, которая освещала национальное театральное и музыкальное искусство. Характерным признаком исследуемого периода является чрезвычайная разнообразность художественной жизни. Рассмотрены материалы харьковских журналов, в которых прослежен процесс развития национального искусства.

Ключевые слова: периодическая пресса, журнал, театр, музыка, искусство.

Shpakovych K.V.

National Pedagogical University of the name of M.P. Dragomanova

THE PRESS OF KHARKIV 1920TH AS FACTOR OF DEVELOPMENT OF DRAMATIC AND MUSICAL ART

Summary

The Kharkiv periodic press which lighted up a national dramatic and musical art is analysed in the article. The characteristic sign of doslidzhuval'nogo period is an extraordinary variety of artistic life. Materials of the Kharkiv magazines, the process of development of national art is traced in which, are considered.

Key words: the periodic press, magazine, theater, music, art.